

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, КОНТРОЛЬ І АНАЛІЗ

УДК: 657.1

Бутинець Ф.Ф., д.е.н., проф.

Житомирський державний технологічний університет

КОЖЕН ЛЮБИТЬ ПРАВДУ, АЛЕ НЕ КОЖЕН ЛЮБИТЬ ПО ПРАВДІ ЖИТИ, АБО МОЯ ЧЕРГОВА ВІДПОВІДЬ ОПОНЕНТУ

*Хто до майбутнього стоїть спиною,
той живе у минулому*

Людська дурість виводить мене з рівноваги найчастіше. Ще не вивчив проф. П.Я. Хомин наших пропозицій, ще душа стражденного нашого обліку і аудиту споглядає за тим, що коїться на грішній землі, а за тернопільськими лаштунками вже "печеться" новий опус, який узвичаєно кличе нас у минуле, відволікає від гострих облікових проблем сьогодення, зокрема, й пошуку відповіді на ті болючі "чому", які, зрештою, і призводять до того, що ми тепер маємо. Допоки ми не почули вмотивованої відповіді на жодне з поставлених нами раніше запитань. Натомість професором пропонується вкрита мохом дискусія довкола відновлення теорії обліку, що мотивується "залізними" аргументами: он колись були вчені, хоч ще не висохли чорнила від їх праць, а ми, тютхтії, боїмося теорії.

Досвідчені науковці чи психологи знають, що чим більше часу присвячується захопленню чи хобі, тим менше його лишається на усілякі дурощі. Але вихід завжди є. Просто, щоб захоплення справді захоплювало, мабуть, треба допомогти науковцю знайти відповідь на запитання, наскільки це йому цікаво та потрібно в житті. І певна річ, замислитися про це слід ще тоді, коли професор веде своє чадо за ручку до аспірантури чи в кандидати наук. Не хочу ображати тих, хто вів до професора пана П.Я. Хомина!

Михайло Коцюбинський у геніальному оповіданні "Коні не винні" тонко іронізував над офіцером, який після безглуздо-показового розстрілу солдатів на очах власної дитини, несамовито шмагав нагайкою невинних тварин. Професор з відновлення теорії обліку зі своїм горе-проектом на тлі події, що збурих науковців останніми конференціями, видається вже не таким й німим співучасником лиходійства. І не дивно, що проф. П.Я. Хомин переходить у наступ. Усі біди – від нерозуміння ним законів природи, які управляють здоров'ям і життям. Людина перестала бути правильною. Вона стала розумною, цинічною, руйнівником, але не мудрою. А бездуховність веде до пірви.

А спонукала мене взятись за перо ситуація, пов'язана з незграбними порухами професора нав'язати нам дискусію щодо відновлення в Україні теорії бухгалтерського обліку. А чи розуміє автор наведеної нижче публікації, про що він пише, чого домагається, нічого не пропонуючи свого?

"Понад 500-річні спроби сформулювати теорію бухгалтерського обліку, – пише проф. П.Я. Хомин, – поки що залишаються невіршеними, якщо її розуміти не як виклад азбучних, до того ж нерідко апокрифічних тлумачень, а в сутнісному змісті: "Теорія – система вірогідних наукових знань про якусь сукупність об'єктів, яка описує, пояснює і передбачає явища певної

предметної галузі. Теорія є найдосконалішою формою наукового відображення дійсності" [10]. Від кого ж д.е.н. з нашого фаху чекає розробки теорії обліку? Коли я виніс на захист свої докторські дослідження з проблем теорії та методології господарського контролю (ГК), то зробив спробу сформувати науку ГК, а що захищав проф. П.Я. Хомин, скажемо нижче.

"Наразі ж навіть у визначенні основоположних категорій бухгалтерського обліку, – стверджує проф. П.Я. Хомин, – немає достатньої ясності, аби вважати, що вже створено таку "систему вірогідних наукових знань". Отож це є проблемою, дослідження якої має певне наукове і практичне значення". Думаю проти цього не слід заперечувати. Що ж насправді досліджував проф. П.Я. Хомин? – "Формування системи звітності сільськогосподарських підприємств та її облікового забезпечення" (2004 р.). Запропоновану ним "теорію" наводимо нижче [9]:

Розділ I. "Теоретичні основи звітності" присвячений науковому обґрунтуванню концептуального методологічного підходу щодо визначення взаємозв'язку бухгалтерського обліку і звітності. На основі узагальнення теоретичних напрацювань вчених і практичних матеріалів господарств визначено роль і місце звітності в забезпеченні інформаційних запитів менеджерів сільськогосподарських підприємств та інших користувачів.

У розділі II. "Критерії формування і система показників внутрішньої й зовнішньої звітності" обґрунтовується система показників внутрішньої і зовнішньої звітності, сформована у відповідності з визначеними в дисертації критеріями.

У розділі III. "Методологічні і методичні аспекти облікового забезпечення звітності" досліджуються недоліки методології бухгалтерського обліку, які полягають в тому, що не враховуються сучасні вимоги до звітності та обґрунтовуються шляхи її удосконалення.

Розділ IV "Методика формування і використання даних фінансового й податкового обліку для складання звітності сільськогосподарських підприємств" присвячений удосконаленню форм фінансової й податкової звітності та її облікового забезпечення.

Розділ V. "Методика формування і використання даних управлінського обліку для складання звітності сільськогосподарських підприємств" характеризує суть внутрішньої і статистичної звітності, методику її облікового забезпечення з використанням даних управлінського обліку.

*Де ж тут теорія бухгалтерського обліку, про яку так турбується професор?!*¹ А може професор вважає за облікову теорію наведену фразу: “Дані для складання звітності про виробництво валової продукції сільського господарства одержують на основі первинних і зведених облікових документів на оприбуткування продукції рослинництва і тваринництва та записів у реєстрах аналітичного обліку” [8, с. 338]. Така “теорія” відома студентам 2-го курсу.

Робочим інструментом захисту окремих дисертацій у нас є брехня, яка є наслідком абсолютного ігнорування відповідальності перед Богом, а отже, й перед власною совістю, колегами та суспільством. Кожен робочий інструмент постійно вдосконалюється. Вдосконалюється і наукова брехня, стаючи з часом дуже схожою на правду. Треба бути дуже обережним щодо того науковця, який голосно й емоційно кричить про удосконалену звітність для с.г. підприємств, або красиво поставленим голосом впевнено бреше з серйозним виглядом, вставляючи іншомовні терміни, чи з імпозантною усмішкою на обличчі говорить про удосконалення бухгалтерського обліку в сільському господарстві. “Не за словами, за їх справами пізнайте їх”, – вчив нас Ісус Христос. Тож уважно придивіться, про що говорить і пише проф. П.Я. Хомин.

Чи угледять осліплені серед білого дня окремі доктори наук з облікового напряму нещасних студентів і аспірантів, не знає ніхто, а найперше ті доктори, котрі проголосували за таких вчених-теоретиків зі знання іншомовних термінів? А поки що нам всім залишається волати риторичне: де ти здоровий глузде? Кажуть, нашим опонентам науковці й прізвисько вже придумали – Сліпуча заздрість дурисвітів!

Ось що написав через 5 років після захисту дисертації проф. П.Я. Хоминим про звітність один з керівників агропідприємства – А.В. Мазуренко [4] (текст наводимо мовою оригіналу): ...“Так вот, эта “главная фигура” перед Новым годом (или столетием – тысячелетием) прибегает в кабинет к автору этих строк и показывает полоску машинописной бумаги примерно 5х17см, пришедшей из района вместо поздравительной открытки, где черным по белому напечатано предложение отчитаться в ЦСУ о производстве 860 тонн молока в дворах населения. Если бы “главная фигура” был из бывших педагогов, он бы отчитался без всяких сомнений и советов. Но наш председатель был из бывших колхозных председателей и прекрасно знал, что для такой отчетности необходимы первичные документы, т.е. откуда она взялась, кто ее измерял, принимал – передавал, и была ли она вообще. Можно привести убедительные примеры всяких головокружительных трюков руководителей минувшей эпохи, применяемых для того, чтобы в ЦСУ наконец появился вождельный показатель производимой продукции! Но теперь, оказывается, вся эта бывшая математика “соцсоревнования” никому не нужна. Сейчас достаточно чиновнику “спустить” указание нижестоящему на предмет обследования потолка в кабинете (или самому “посмотреть в потолок”), как искомые “среднепотолочные” данные производства, урожайности, надоев в приусадебных хозяйствах уже в

кармане и в госотчетности и никто и никогда их не проверит и не измерит, ибо это практически невозможно. Да и зачем мерять, проверять! Такая “лафа” и не снилась когда-то бывшим соискателям орденов и всяческих “почетных” званий! Какие просторы или прямо таки “поля чудес” открылись для подобных “деятелей”! В наше время, когда всяческие награды с брежневской щедростью сыплются на “хороших людей”!

Читатель, думаю, догадался уже, откуда очень скромный в 0,2 % показатель за первое полугодие (тоже наверняка “высосанный из пальца”) при всеобщей разрухе АПК “вырос” почти до 8 % в конце года. Для этого достаточно собрать все “среднепотолочные” данные по сельсоветам, свалить их в одну кучу с реальной отчетностью и желаемый показатель “грандиозного успеха реформ” готов. И, если кто-то высказывал сомнение по поводу заявленного в этом году производства зерновых в 40 млн. тонн (даже сам президент вполне обоснованно сомневался), то напрасно: “метода” уже отработана и испытана! Более того, об этом “успехе” можно было объявить уже в минувшем году, но оставили “резерв” на текущий. Не все же “успехи” представлять сразу [4, с. 182].

Но можно ли было реально оценить “успех реформ”? Конечно можно, ибо и сами реформаторы и целые НИИ прекрасно владеют расчетами различных балансов: экономических, финансовых, энергетических и др. И, видимо так расчеты есть, только, как и прежде, для “служебного пользования” (военная тайна!) [4, с. 181-182].

В авторефераті 2004 р. П.Я. Хомин пише: “На основі критичного розгляду змісту звітності запропоновані удосконалені форми звітів, що відображають фінансовий стан підприємства, інформацію про розрахунки за податками і платежами, відрахуваннями на соціальні заходи. Крім того, обґрунтовано рекомендації, які дають змогу удосконалити облікове забезпечення звітності сільськогосподарських підприємств, яке недостатньо продумане” [9, с. 12].

Виникає питання: пане професоре, на базі яких господарств ви писали дисертацію, що ви рекомендували для впровадження? А може А.В. Мазуренко все це вигадав? Подайте його до суду. Інакше я і керована мною наукова бухгалтерська школа не будуть вас поважати. Зараз я повністю на стороні А.В. Мазуренка, тому що на Житомирщині така ж звітність, як і на Волині. То чого ж варта ваша дисертація, ваша незграбна теорія обліку, від якої доктор наук досить віддалений.

Продовжимо читання опусу П.Я. Хомина. “Метою даної статті, – стверджує П.Я. Хомин, – є спроба привернути увагу вчених до необхідності формування теорії бухгалтерського обліку як цілісної системи, а не розрізнених, інколи й суперечливих постулатів”. Скажіть, хто проти цього? Ви ж показали приклад “теоретичних” розробок у своїй дисертації, від яких людям плакати хочеться.

“Стосовного того, – пише далі автор, – що ми донині не маємо “системи вірогідних наукових знань”, можна зіслатись на концепції предмета бухгалтерського обліку. Зокрема, так і не доведено, яка концепція істинна: персоналістична чи інституалістська. За першою – від Ніколо д’Анастасіо

¹ Тут і далі мої коментарі виділені курсивом.

(1803) та Джузеппе Борначіні (1818) на початку XIX ст. до Чарльза Шпруга (1908) та Вільяма Патона (1936) – у XX ст., істинним вважається юридичне тлумачення бухгалтерського обліку як реєстрації прав і обов'язків власника та його агентів. Тому рахунок капіталу є центральним в обліковій системі. Показово, що Ніколо д'Анастасіо (а не І. Шмельов (1895) навіть обґрунтував т.зв. “четвірну бухгалтерію”, за якою оприбуткування товарів, від постачальників мало би здійснюватись так:

– дебет рахунка Капіталу, кредит рахунка постачальників;

– дебет рахунка товарів, кредит рахунка Капіталу, тобто реєстрація договору про матеріальну відповідальність.” *За якою ж концепцією складається вигадана вами звітність у с.г. підприємствах? Гадаю, що краще всього вам дали відповідь А.М. Малиєнко, В.П. Ярмоленко та А.В. Мазуренко [4] Зауважимо, що їх робота оприлюднена у 2009 р., тобто через 5 років після ваших “теоретичних розробок”.*

Критикувати безпідставно інших, вставляючи іншомовні терміни, тобто застосовуючи мову ТХОМ², проблем нема, а запропонувати щось реального селянам вам просто не під силу. Що ви можете відповісти А.В. Мазуренку – керівнику агропідприємства з Волині, який пише: “... Но это в теории. А что же мы получили на практике? Или, выражаясь большевистской терминологией, если село было “беременно” реформой (было, и довольно давно), были ли “роды” и что же все-таки родилось? Теперь уже с прискорбием можно констатировать, что нормальных “родов” не было, а было “кесарево (или президентское) сечение”, в результате чего мы и получили даже не недоносков, а каких-то мертворожденных уродцев, большинство из которых сгинет на протяжении двух-трех лет. Иными словами, предложенное лекарство оказалось смертельнее болезни.

Но стоить ли унывать? Ведь реформаторы снова и снова заявляют: реформы только начались и все еще впереди! Действительно, а что же у нас впереди, какой должен быть конечный результат всех этих надуманных преобразований? Внятного ответа на этот вопрос ни от правительства, ни от реформаторов пока никто не услышал. Что конкретно имеют в виду реформаторы под абстрактным “эффективным собственником”, пока никто не знает. Ведь нельзя всерьез считать результатом “реформы” образование на базе добытых и растащенных колхозов “новых формирований” под видом “СВК”, “ТЗО”, “ПОП” и др., ибо даже приватизированный лично кем-то колхоз – все равно колхоз” [4, с. 177].

Яку звітність запропонував проф. П.Я. Хомин односельчанам, яку теорію Ніколо д'Анастасіо чи Джузеппе Борначіні пропонуєте їм? То чи ж не пора вам, пане П.Я. Хомин, задуматись над вашим словоблудством і реальним життям людей, яких ви одурманюєте? Правильно підкреслив А.В. Мазуренко: “Человек из села вообще не может понять оптимизма “реформаторов”, а выше приведенные претензии на “успех” можно прокомментировать только словами нашего Кобзаря: “Нащо ж себе таки дурить”. И других тоже, добавили бы мы [4, с. 183].

...Недавно автору пришлось наблюдать почти некрасовскую картинку, которая напрямик связана с выше поставленными вопросами. Как сказано у классика, возле леса “медленно в гору” двигалась (а скорее всего, тащилась), нет, не “лошадка”, а телега в упряжке с двумя тощими коровами, которые, болтая такими же тощими сосками, тащили “хворосту воз”. Нет, автор не задавал рядом идущей женщине вальяжного вопроса типа “откуда дровишки”: и так все было ясно - откуда, куда, зачем и почему! Такие упряжки в наших полесских селах не такая уж большая редкость в теперешние времена. Классическая демонстрация предложенного несколько лет назад одним из реформаторов “кенийского” пути развития села! Но куда мы дотащимся в подобных упряжках? В Европу? Боюсь, что большинство из нас там сразу арестуют за издевательства над животными, если примать во внимание состояние нашего сегодняшнего животноводства [4, с. 198-199]!

Читаєш ці рядки, а на очі навертаються сльози, це ж бо про наших селян, наших дідусів і батьків. Як у вас, пане П.Я. Хомин, повертається язик пропонувати їм теорію обліку Д. Борначіні, Ч. Шпруга, В. Патона та інших зарубіжних вчених?

...На днях пришлось слушать выступление по радио депутата В. Омелича, – пишет далее А.В. Мазуренко, – который огласил ужасные цифры: у нас в стране не обрабатывается 11 млн. га из имеющихся 33 млн. га, т.е. не обрабатывается каждый третий гектар! Земли эти год за годом зарастают злостными сорняками и, в конце концов, становятся непригодными даже в качестве выгонов для скота [4, с. 200].

...Но не будем загадывать наперед. Пока можно считать ясным одно: движущей силой этой “реформы” было презрение к собственному народу и жажда быстрого обогащения на спекуляциях землей новой экономической “элиты”. Значит, новые семена злобы, ненависти, и недоверия снова брошены в и так засоренную ими почву, и печальный урожай когда-то придется убирать не только властям. Всем [4, с. 212]”.

За якою теорією Чарльза Шпруга чи Вільяма Патона дати відповідь або якими іншомовними словами пояснити людям, що життя їх покращиться? Яка роль в цьому запропонованої вами звітності для бідного селянина, який коровами везе дрова?

Продовжимо розгляд схоластики проф. П.Я. Хомина, викладеної в його статті.

“За економічним же підходом, – стверджує професор, – предметом бухгалтерського обліку, як стверджував у той час Джузеппе Кріппа (1838), а у XX ст. Френсіс Піксліє є зміна цінностей, рух речей а не права й обов'язки осіб, які беруть участь у господарчому процесі.

... Ніхто ж поки не довів, скільки рахунків має бути: п'ять, вісім, десять, дванадцять і т.д. Обходились же на початках у колгоспах 20-ма рахунками. Тим більше, якою має бути валентність рахунків – число тих, з якими він може кореспондувати [6, с. 337].

... Але, повертаючись до ідеї Р. Коффі щодо кореспонденції рахунків основних засобів тільки з рахунком Капіталу, не зайвим буде здогад: якби ми нею послуговувались, то може б тоді ми не мали казусів, коли тваринницькі приміщення світять голими ребрами

² ТХОМ – тернопільська-хоминська облікова мова

крокв, а від техніки вже й металобрухту нема, але статутний чи пайовий капітал – в повному ажурі.” А ось відповідь професору і на цю “теорію”.

“Однако у нас, в глубоком Полесье, – пишет А.В. Мазуренко, – на границе с соседней Беларусью, сторонники этой позиции имеют еще один, довольно весомый аргумент: АПК Беларуси. В отличие от нас, в небольшой и не славившейся энергетическими источниками Беларуси, в соседних с нами колхозах совсем иное положение дел. Они продолжают работать в том же режиме, как и в бывшем Союзе: имеют новую технику, обеспечены ГСМ и удобрениями, колхозники ежемесячно получают, хоть и небольшую, зарплату. Более того, Волынская область до самого Луцка завалена дешевыми белорусскими продуктами: от печеного хлеба до “смятаны” и “смаляца”, которыми благополучно снабжают нас, несмотря на все строгости их и наших таможенников, местные да их “челноки”. Кроме этого, соседняя Брестская область поглощает значительное количество наших безработных, которые там не только работают, но и ежемесячно получают зарплату! Почему-то наши реформаторы не могут дать ответ, отчего тысячи наших лучших и не лучших механизаторов с началом весенне-полевых работ не “салятся” на даренный президентом “пай”, а перекочевывают с украинского Полесья в белорусское. Это касается не только механизаторов, но и специалистов сельского хозяйства с высшим образованием [4, с. 155-156].

... Все эти коллизии порождены на голом месте, очевидно, не только нашими “доморощенными” реформаторами, но и видимо с подсказки разного рода зарубежных советников, которые, без всякого сомнения, перенесли опыт своих стран на нашу почву, не ведая насколько больно наше общество. Один волынский фермер назвал своих односельчан “совіцькими калічками”, имея в виду их консерватизм и боязнь перемен. Не знаю, на сколько он был прав в этом определении, однако не принимать во внимание этого фактора, как это сделали наши реформаторы, решив в одну зиму сделать всех собственниками и научить “плавать” в волнах аграрного рынка методом “броска в воду” – не только аморально і по отношению к нашим несчастным селянам, но и верная возможность “утопить” наше сельское хозяйство окончательно и бесповоротно [4, с. 159].

Знову запитання пану професору: для кого ж ви пропонували свою науково-теоретичну звітність, хто її сьогодні застосовує? Адже вона, на вашу думку, побудована на “справжній” теорії бухгалтерського обліку та із застосуванням ТХОМ!

“... Можна було б продовжувати, – пише у статті П.Я. Хомин, – щодо т.зв. “управлінського”, ба навіть “стратегічного обліку”, чи інших схоластичних химерій, але обмежимося лише твердженням, що нічого нового тут не винайдено, бо ще видатний італійський вчений (економіст, математик, юрист) Фабліо Беста (1845-1923) зауважив: “В похвальному прагненні підняти благородство нашого предмета надмірно розширюють його межі, заставляючи його обійняти господарське управління у всьому обсязі. Але потім, коли вони пробують обґрунтувати ці положення, не йдуть далі загальних місць. Розвивати так широко межі рахівництва прагне школа, що визнає своїм главою

Джузеппе Чербоні (1827-1917) [6, с. 128]. Для відповіді на поставлені “теоретиком” питання, знову процитуємо А.В. Мазуренка:

“...В числе “неоспоримых успехов реформы” числится также миф о “высокой прибыльности новых формирований”. Действительно, благодаря таким “успехам” (снижение производства в несколько раз) цены на некоторые виды продукции (в основном зерно) значительно выросли и даже пытались достичь кое-какой паритетности с ценами на энергоносители и удобрения. Однако они сильно вздорожали, и об этом в текущем году уже говорить не приходится. Но те редкие хозяйства, которые еще не успели растащить, могут уже пытаться как-то барахтаться в рыночных волнах (хотя куда можно доплыть в колхозном корыте под флагом “новых формирований, совершенно ясно – до банкротства). Но откуда заявки на “прибыль”. Дело в том, что в последние годы перестали отсчитывать амортизационные отчисления (а как их считать – никому не ясно, ибо не ясно, чье же у нас имущество), и кое-где в бухгалтерских отчетах всплыла “прибыль”. Все понимают, что это чисто бумажное достижение, но все равно приятно – хоть с бумажной, но прибылью!” [4, с. 182-183].

А чи є у вашій “теоретичній звітності” показники амортизації та “приятной прибыли”? Хто її там, у ваших сільськогосподарських підприємствах, обчислює? Тут досить влучно знову висловився А.В. Мазуренко: “Конечно, никто по этому поводу не думал интересоваться мнением тех же сельчан и хуторян. А зря. Практически в каждом селе можно услышать очень оригинальные оценки действий наших реформаторов. К примеру, несколько месяцев тому назад автору пришлось стать свидетелем довольно забавного эпизода, когда, хотя и косвенно, но довольно точно прозвучала оценка наших аграрных реформ и их вдохновителей. Это было в то время, когда наши “отчества отцы” решили подтвердить статус “своих сукиных сынов” и наш военный контингент отправился в Ирак, и местная пресса, освещая это событие, дала обширную статью о нашем земляке, служившем там [4, с. 212].

.... И вот, в обеденный перерыв группа механизаторов обсуждала поступок нашего земляка на предмет того, какие “бабки” зашибает он там и стоит ли париться в БТРах и рисковать жизнью за это вознаграждение. И вдруг один из механизаторов высказал довольно таки оригинальную мысль – не надо было туда посылать ни наших несчастных “миротворцев, ни поляков, ни даже американцев. И вообще, слишком поздно Буш понял, “что с нашим президентом не приходится тужить”! И не надо было “рыть под президента” и искать всякие там “кольчуги”. Просто надо было уговорить наше начальство дать в “нагрузку” к этим “доспехам” парочку наших аграрных реформаторов и уже через: каких-нибудь полгода сам Саддам на последнем верблюде при полз бы за “гуманитаркой” к американцам! [4, с. 213]”

А чи не сприяла цьому і запропонована паном професором звітність про ніщо і ні про кого? Моя порада професору: спустіться на грішну Землю, подивіться, що роблять люди, запитайте у них про вашу “теорію” та “звітність”, вашу мову – ТХОМ. Може селянам стане зрозуміло, чому ми так скудно живемо з такими видними “теоретиками” та

розробниками ТХОМ і вони дадуть вам пораду – не смішіть людей, не заводьте у блуд теперішню молодь, дайте їм спокій.

І ось, довгоочікуваний висновок проф. П.Я. Хомина: “Наразі ж навряд чи можна визнати вкладом у теорію хоч і численні та об’ємні, проте казуїстичні “твори”, сконструйовані за принципом: всього потроху – in toto nihil novi, не зважаючи на те, що такі твори прагнуть переконати всіх у необхідності ознайомлення з їхніми “науковими досягненнями” ні менше ні більше, а “міровою общественості”, бо такі потуги марні [10, с. 94]. Приміром, Я. Соколов у своїй фундаментальній праці посилається лише на М. Білуху, В. Сопка, М. Чумаченка [6], праці яких є дійсно взірцем глибокого розуміння теорії бухгалтерського обліку, безвідносно до кількості і обсягу”. Тут дійсно видна суцільна плутанина проф. П.Я. Хомина. А вже він теорію обліку освоїв за підручниками проф. М.Т. Білухи і В.В. Сопка (теорії обліку М.Г. Чумаченка я не знаю!)

Ніхто не проти того, щоб наші співвітчизники добре знали праці колишніх науковців. От лише, хоч як це прикро, чомусь прізвища не менш талановитих бухгалтерів-професорів С.Д. Бутка, П.П. Німчинова та І.В. Малишева для більшості українських свіжоспечених вчених нічого не говорять.

З проф. Я.В. Соколовим я маю спільні праці [3, 2, 7] та підтримував дружні наукові стосунки до останнього дня його життя. Сьогодні наша школа проводить щорічні конференції присвячені його пам’яті. А яке відношення до проф. Я.В. Соколова має проф. П.Я. Хомин? Відносно інших українських професорів зауважу: значна кількість науковців за часів СРСР – це за тих часів! – підготували більше свідомих справжніх українських науковців-бухгалтерів, аніж усі нинішні при заширмленому, по краях вишитому білими нитками, сформованого ними фінансового обліку 1 та 2, а також американського аудиту. Я знаю, що старшому поколінню, як мало кому сьогодні, по живому болить за стан розвитку нашого обліку і контролю, їх галузеве спрямування, за проблеми складання “справжньої” звітності, документування і калькулювання. Це їм належить ідея створення Методологічних рад з бухгалтерського обліку і контролю, підтримана багатьма вченими та практиками колишнього СРСР. За часів завідування ними кафедрами та відділами інститутів саме кафедри для нас багатьох були другим родинним гніздом, спілкою творчих особистостей бухгалтерів. Стільки, скільки зроблено ними для удосконалення обліку, вже не буде ніколи. У Господа нехай буде мир їм... Але, чи багато “новоспечених” українських докторів проводжали академіка М.Г. Чумаченка в останню путь? Такого відношення до себе він не очікував. У нас на видному місці висять портрети професорів – О.С. Бородкіна, Ю.І. Осадчого, М.Г. Чумаченка. А що зробили ви, пане П.Я. Хомин, для того, щоб колишніх професорів знали ваші вихованці!

Цікаво чому пан П.Я. Хомин вибрав для критики лише три мої праці:

1. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський облік: роздуми вченого / Ф.Ф. Бутинець. – Житомир: ПП “Рута”, 2001. – 100 с.

2. Бутинець Ф.Ф. Історія бухгалтерського обліку: В 2-х частинах. Ч. II. Навч. Посіб. 2-е вид., доп. і перероб. / Ф.Ф. Бутинець. – Житомир: ПП “Рута”, 2001. – 512 с.

3. Бухгалтерський словник / За ред. Ф.Ф. Бутинця. – Житомир: ПП “Рута”, 2001. – 224 с.

Всі вони, як бачить читач, 2001 року. А чому не взяти, скажімо, мої праці за 1968, 1970-1980-х рр.? А вже 2000-й рік – це рік становлення національної системи бухгалтерського обліку в Україні. Ми перші, хто видав навчальний посібник за новим першим українським Планом рахунків. Чому про це замовчує “великий науковець”, “знаток історії і теорії обліку”?

Чи розуміє професор, що облік винайшла людина і сама себе віддала йому у владу. Вона ніколи не може від нього відмовитись, звільнитись. Такий закон природи самого бухгалтерського обліку. Жартома кажуть, що якби не людські лінощі, то ми це й досі жили б у печерах. Однак, у цьому жарті, мабуть, більше правди, ніж вигадки. А вже перші облікові відкриття зумовлені не стільки прагненням їх безіменних авторів винайти щось нове, як бажанням полегшити собі життя, створити комфортніші умови, витрачаючи при цьому якомога менше фізичних зусиль. Ось у цьому розберіться, пане П.Я. Хомин, і не затуманюйте очі студентам і молодим науковцям своєю схоластикою та іншоомовними термінами. Я ж вас навчав [1], що ви повинні вивчити історію розвитку своєї науки, своїх попередників. А ви демонструєте “знання” лише декількох прізвищ. Я вам наводив багато більше, старайтесь, вивчайте облік, можливо, це знадобиться для вашого майбутнього!

Слід менше говорити, а побільше вивчати, досліджувати, навчати молодь. У нас, на жаль, є і столичні професори, які також, вириваючись на периферію, роблять рознос “меншим” (при відсутності професорів, які можуть їх зупинити). Послухаш цього професора і думаєш, як він міг захистити дисертацію? Про що він (вона) писали? Так і хочеться сказати: візьміть, будь ласка, свою “докторську монографію”, прочитайте на тверезу голову і самі переконаєтесь, що там нема жодної сторінки, де не було б помилки або свідчення досить низького наукового рівня дослідника. Тож, можливо, слід поважати тих, хто сьогодні готується стати доктором наук, допомогти їм порадами, а не паплюжити успішно працюючу наукову школу. У цьому плані Житомирська наукова школа, гадаю, завжди була незалежною. Тут атмосфера зовсім інша, яка не дозволить просто клонувати київську або тернопільську науку. Але критерій добору там і тут той самий: що серце підказує, те і беремо. Ми впевнені, що “професура” типу П.Я. Хомина, її не створить за останок свого життя. Тому моя вам порада: зупиніться, в Україні вже є кому вам заперечити. У нашій школі крім мене, працюють: д.е.н. Н.Г. Виговська, Т.В. Давидюк, В.В. Євдокимов, І.В. Жилей, І.В. Замула, С.Ф. Легенчук, О.В. Олійник, І.В. Орлов, О.М. Петрук, Л.В. Чижевська.

Я впевнений: і в Тернополі можна готувати хороших бухгалтерів, і в Житомирі – країна ж бо єдина. Добре, коли є одностудентці, у яких спільні перемоги та відкриття. За кожним – невтомна праця, пошук. Щоб обґрунтувати будь-яку облікову проблему, знадобиться 4-5 років, відпрацьовується

40-50 варіантів. Плани наших науковців мають номери – 27, 36 і т.д. Це означає, що пошук доповнювався все новими і новими проблемами. Наші дослідження чітко вирізняються від інших. Їх не можна назвати зовсім новими, вони мали місце і раніше, але досить давно, в іншу епоху розвитку суспільства та економіки. Так давно, що їх автори багатьом нашим співвітчизникам уже не відомі. Тому нам практично доводиться заново “реставрувати” колишні дослідження з обліково-контрольного напрямку. Відтворення колишніх досліджень на новій глобальній основі розвитку світової системи бухгалтерського обліку – один з напрямів Житомирської наукової бухгалтерської школи.

Нинішнє покоління 20-30-річних у науці та практичній діяльності дуже яскраве і талановите. Тому я за них – обома руками. Кричу безупинно з піною на вустах: майбутнє тільки за молодими – треба віддавати молодим талановитим людям усе. У нас це роблять сповна.

Але ж у пана П.Я. Хомина до нашої наукової школи таке відношення, як у незаміжньої жінки до чоловіків. У нього немає задоволення від роботи, він ненавидить тих, хто працює і чогось досягає. Шкода лише тих студентів, а може ще й аспірантів, яких він навчає.

У нас пане П.Я. Хомин є команда, а це як в отій пісні: “Команда молодості нашої, команда без котрої мені не жити!” Щодня – крок уперед. Сьогодні багато хто і про кризу, і про те, що грошей немає – забув. У нас тут дружба – звичай, а братерство – закон. Саме вони дають змогу нашим науковцям впевнено дивитися в завтрашній день. А він, судячи з тих рубежів, які намітила наша школа на найближчі 5 років, буде успішний. До якої ж команди належите ви? А чи є вона взагалі у вас?

Моя мрія – щоб наука стала основою нашого життя і рухом вперед нашої держави. Я мрію, щоб життя стало кращим, щоб студенти навчалися в гідних умовах, а наука (бухгалтерська!) дійсно стала основою нашого життя, подальшого руху вперед. А які мрії у вас, пане П.Я. Хомин, крім створення ТХОМу? Коли науку окупують тхомівці, то на шматки її розірвуть, по кишнях розтягнуть – й це обліковою реформою назвуть! Ось від чого ми застерігаємо науковців, прихильників (співаторів пана П.Я. Хомина).

Ми щиро шануємо Тернопільський національний економічний університет, його ректора проф. С.І. Юрія, наших колег, професорів З.В. Задорожного, З.В. Гуцайлюка, Я.Д. Крупку, М.С. Пушкаря, І.Д. Фаріона, С.І. Шкарабана, які у свій час допомогли становленню Житомирської наукової бухгалтерської школи. Але ми не можемо дозволити будь-якій особі (тим паче далекій від нашої науки) глумитися над досягненнями школи, обливати брудом наших дослідників. І ще одне застереження: пане П.Я. Хомин, не втягайте у свої амбіційні домагання інших колег. Ми підкреслюємо: необдумані кроки співавторів з діями науковця, що не відбувся, не додає Вам честі й авторитету, а ставить Вас в один ряд з проф. П.Я. Хоминим.

Була б наукова школа, а бездарні критики завжди знайдуться, адже вони ніколи не мали своїх учнів, які гордилися б своїм Учителем. Діагноз “бездарний критик” – ще не вирок. Може ви, пане професоре,

коли-небудь повернетесь до справжньої науки і порадуєте нас чимось цікавим без ТХОМу, яка набиває оскомину навіть студентам трієшникам.

Що і кого ви залишите після себе? Хіба що описи про ту працювиту школу, про людей, які працюють не для себе, а для суспільства і держави. Хто вас, пане П.Я. Хомин, коли-небудь згадає? Хіба що ще раз прочитають мої статті про вашу діяльність.

Приїжджайте, пане П.Я. Хомин, до нас, будете здивовані побаченням і почутим! Тут вашу “науку” знають і мову ТХОМ теж.

Моє життя веде палка любов до України. Я маю незаперечний моральний авторитет і я виходець із когорти науковців старшого покоління, які й досі активно впливають на подальший розвиток нашої науки, бо таке наше кредо патріотів. Зробленого мною у житті вистачить на кількох успішних людей.

Буденна й рутинна праця справжнього бухгалтера-науковця не дуже надихає їх до написання творів про свою нелегку діяльність. Але про мене написано багато. Вперше в історії вітчизняної облікової науки у 2008 р. друком вийшло трьохтомне видання “Наследие ученого”, над яким працювали два роки найкращі науковці нашої школи – проф. Н.М. Малюга, проф. Л.В. Чижевська, доц. М.О. Козлова. За обсягом науково-довідкового матеріалу праця не має собі рівних, її загальний обсяг – 63 друк. аркуші. Жодне інше вітчизняне монографічне дослідження про діяльність будь-кого з науковців не може з ним зрівнятися. Це зробили Учні своєму Учителю. Я бажаю, щоб кожен науковець удостоївся такої нагороди від своїх Учнів.

Кожен з нас повинен постійно бути в польоті кризь долю, над суєтою. І при цьому, однак, не відриватися від землі. Пам'ятати священні речі – навіщо живеш, звідки ти родом, з якого колодязя п'єш живу воду. Я вийшов з того віку, коли звертаєш увагу на дрібниці – автографи, популярність. Мене турбує інше: що буде з нашою наукою в майбутньому?

Я і сам написав чимало: і про своїх учнів, і про пережите, і про своє бачення майбутнього обліку і контролю. Серед моїх щирих друзів – відомі, знані в Україні та за її межами видатні особистості. Моя доля подібна до долі тих, хто постраждав від попередньої політичної системи. Але я не зачерствів душою і є одним з небагатьох, від кого струменіє любов і добро до своїх вихованців, до молоді. І ще вкотре не можу не згадати своїх Учителів.

Проф. П.П. Німчинов – мій Учитель, – незмінний завідувач кафедри нинішнього КНЕУ (тоді – Київського інституту народного господарства). З ним пов'язана ціла епоха розвитку обліку в Україні. Він стояв у витоків його створення, був першим засновником української бухгалтерської школи.

Ставлення Прокопа Петровича до фахових справ було бездоганим, його внесок у розвиток теорії бухгалтерського обліку в цілому є величезним – його ідеями будуть надихатися нові покоління бухгалтерів, які працюють у цій царині знань. Прокіп Петрович був взірцем високого громадянського обов'язку, надзвичайної працездатності, самовідданого служіння ідеалам науки і освіти.

Своїм Учителем його вважають тисячі бухгалтерів і науковців, у різних куточках світу, які встигли стати докторами наук, професорами, видатними вченими, державними діячами.

Авторитет цієї людини в обліковому світі настільки був високий, що важко і сьогодні уявити на місці керманіча флагоманом української облікової науки когось іншого. Попри великий талант і заслужену популярність, Прокіп Петрович ніколи не понтував, не надував щоки. Не бавився в "академіки" і не називав себе "видатним". Одне слово, не страждав на зіркову хворобу – "Кришталево чиста в науці людина".

Про столичного київського професора – І.В. Малишева, – також мого Учителя, якому пощастило за життя потримати в руках лише одну свою монографію "Теория двойственности отражения хозяйственных актов в бухгалтерском учете" (1971 г.) та декілька підручників, чимало підготовлених статей слід згадати окремо. До сьогодні для більшості українців біографія професора, яку можна вивчати як частину історії розвитку обліку, залишається "terra incognita".

Від самого Ігоря Володимировича я майже ніколи не чув нарікань на несприятливі обставини, на зраду тих, кому він вірив, на невезіння, що, на жаль, доволі характерно для нас, українців. Він активно працював, займав принципову життєву позицію. Ігор Володимирович мав величезний досвід роботи, організував і відіграв велику роль у зміцненні престижу нашої професії.

До студентів і аспірантів він завжди виходив усміхненим, розкритим, романтичним витязем. І не тільки за кафедрою. Ніби благословляв нас своєю невідомою щирістю, добротою, розвеселеністю.

Окремо згадаю про Степана Даниловича Бутка із Чернігівщини (1894-1968), який у 1940 р. захистив кандидатську дисертацію, у 1961 р. йому присвоєно вчене звання професора. З 1949 р. по 1962 р. завідував кафедрою сільгоспстатистики і обліку в Харківському с.г. інституті ім. В.В. Докучаєва, а з 1962 р. і до кінця свого життя – кафедрою бухгалтерії і статистики Дніпропетровського с.г. інституту. Його перші праці з обліку вийшли друком у 1932 році. Він був чуйною і уважною людиною з глибокими ідеями та невичерпним працелюбством.

Я не належав до кола друзів чи учнів уже добре в ті роки відомого в Україні проф. С.Д. Бутка, але ми знали одне одного і зрідка зустрічалися. Звісно, заходила мова й про бухгалтерські справи. Професор говорив про брак справжніх підручників для навчання студентів, про потребу створювати сучасні практичні посібники.

Я любив вас усіх – своїх попередників і завершу це таким рефреном:

Для нас творчість наукова – загорога
Від рабства, зради і кайдан.
Тож пам'ятаймо завжди славу трійцю –
Прокіп, Ігор і Степан!

Чи є у пана П.Я. Хомина учитель? Ми щорічно (протягом багатьох років) проводимо зимові читання присвячені пам'яті моїх Учителів. Я завжди, при можливості, розповідаю всім про дорогих моєму серцю наставників, якими я їх знав. Будучи студентом, я бував у них дома, в родині, на святах, а при житті – посилав їм поздоровлення з кожним святом та днем народження. Моїх Учителів знають всі студенти нашого Інституту обліку та фінансів. А де ваші учителі? Хто їх знає? А де ваші учні, скільки їх у вас?

Професор Вінницького національного університету Олена Прутська повернулася із стажування в США (Пенсільванський університет). За десять місяців вона багато побачила.

Понад 88% американських ферм – малі. Їм належить більшість активів аграрних підприємств. Проте виробляють вони лише 16% сільгосппродукції. Основну масу дає сектор великих агроструктур (понад 1 млн.дол. товарної продукції), і саме він став основою продовольчої безпеки країни. Становлячи лише 2,6% від загальної кількості аграрних підприємств (57 тис. агроструктур), цей сектор уже виробляє більше половини товарної продукції сільського господарства (58,7%) [5].

– У Каліфорнії вразили великі підприємства. Приміром, підприємство, що вирощує моркву, забезпечує нею більше половини потреби країни у цьому продукті. Відвідали кооператив, який реалізує більше 40% вирощеної в країні суниці. Були на ранчо з поголів'ям корів м'ясної породи понад 100 000 голів. Від 60% до 75% (залежно від типу ферми) малих сімейних ферм мають збитки, що перебиваються з інших джерел. Підтримка американським урядом дрібних ферм – це підтримка традиційного способу життя, який вели покоління американців. Одним з вдалих маркетингових ходів, які покликані допомогти виживанню дрібних ферм, стала популяризація і створення умов для розвитку органічного землеробства. Ціни на органічну продукцію, буває, у 2 – 3 рази вищі, ніж на звичайну. Ми гостювали у фермерській родині пенсіонерів у Пенсильванії. Господарі – літні люди, вирощену городину вони продають у маленькій крамничці біля дороги. Тут на полицях розкладені помідори, кукурудза, цибуля, кабачки, морква. На кожній продукції вказана ціна. Окремо – коробочка з грошима. Покупець міг сам обрати товар, поррахувати, розплатитися і взяти решту. Присутність продавця при цьому не обов'язкова! Ця крамничка відкрита навіть уночі [5].

А ось ще один приклад. "Понад десять років тому створили разом із батьком приватне сільгоспідприємство у селі Чулаківці Голопристанського району Херсонщини. Взяли в оренду землю, вирощували овочі, тримали свиней. Потім вирішили розширитися: господарство продали і на виручені гроші створили міні-елеватор для сушіння та зберігання зернових в учгоспі Приозерному під Херсоном. На обладнання коштів не вистачало, тому 2006 року взяли в комерційному банку 150 тисяч доларів кредиту, який мали повернути торік. Аж раптом – економічна криза, замовлень і доходів поменшало, повертати кредит і відсотки стало нічим. На міні-елеватор наклали арешт, але ж під час укладання кредитного договору його вартість оцінювалася у гривнях, а позика була валютною. У результаті долар подорожчав, а вартість застави не змінилася, тому якщо наш елеватор піде "з молотка", грошей від його продажу на повний розрахунок із банком все одно не вистачить. Так ми zostалися без нічого, та ще у вічних боржниках, – розповідає доволі типово для Херсонщини селянську історію безробітний Валентин Панченко. – Тепер якщо навіть з голоду помиратиму, по кредит до будь-якого банку не піду ніколи" [11, с. 9].

Тож, може, пане професоре, справа не у відсутності звітності, яку ви запропонували селянам, не у розробленій вами мови ТХОМ, яку їм не скоро засвоїти, не у теорії обліку Ніколо д'Анастасіо (1803 р.) чи Чарльза Шпруга (1908 р.), а в чомусь іншому, тобто, в тому в чому ви не розумієтесь? Будьте же принциповими: визняйте свою провину за одурманювання селян. Бог Вам гріхи відпустить.

То що ж ви скажете, пане П.Я. Хомин? Хто з нас шукає чужі помилки, які ж не завжди встигаєш вичитати, так як читаєш тисячі сторінок, написаних учнями, даєш консультації десяткам докторантів, більше 30 аспірантам та здобувачам, більше сотні магістрантам, яких готуємо для майбутнього, для розвитку нашої держави? Шукайте, пане, помилки і в цій статті, може ще щось знайдете, але подумайте, що ви зробили для людей, для студентів, які так пильно дивляться у вічі, які чекають від учителя допомоги, настанови! Я з ними працюю з першого курсу, мене знає кожен студент. Я щоденно зустрічаюся зі студентами від першого до п'ятого курсу, консультую їх з усіх обліково-економічних дисциплін. А ви? Але серце вірить у дива. Гадаю, що на теорію обліку слід дивитись водночас і простіше, і складніше. Складніше з іншої причини. Бо тут уже без доброї волі, без широкого поруху душі справжнього науковця не обійтись.

Можливо, Бог допоможе і пану П.Я. Хомину не втратити аромат давньої бухгалтерської традиції, повернути його обличчям до людей, залишаючись у чистому вигляді святом справжньої науки, толерантності та впевненості у своїх діях. Сподіваємось, що скоро тхомівський туман розвіється і наші школи будуть мати майбутнє. Пану П.Я. Хомину слід зрозуміти мою слов'янську душу науковця і вічного страждальця, який завжди по-дитячому дивився на розвиток нашого обліку і ніколи не втрачав здатності сприймати його правдиво і чисто.

Я не хотів би, аби ці мої роздуми сприймалися як виключний негатив до колеги. Як всі нормальні люди я підтримую ідею давно назрілих досліджень проблем теорії бухгалтерського обліку, про які довго й несистемно говорить українська професура. І я розумію, що іноді критика колеги – це болісне хірургічне втручання. Але ці больові відчуття слід сприйняти та проявити громадську свідомість. Оце й буде прояв справедливості та об'єктивності.

Список використаних джерел:

1. *Бутинець Ф.Ф.* Ревізія теорії бухгалтерського обліку або парадигма ТХОМ / Ф.Ф. Бутинець // Вісник ЖДТУ / Економічні науки. – 2008. – № 1(43). – С. 3-17
2. *Бухгалтерский учет в зарубежных странах: [учебник] / Я.В. Соколов, Ф.Ф. Бутинец, Л.Л. Горещкая, Д.А. Панков; отв. ред. проф. Ф.Ф. Бутинец. – М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2005. – 664 с.*

3. *Бухгалтерский учет в зарубежных странах: [учебное пособие] / Ф.Ф. Бутинец, Я.В. Соколов, Д.А. Панков, Л.Л. Горещкая – Житомир: ЧП "Рута", 2002. – 660 с.*
4. *Малиенко А.М.* Альтернативный взгляд на аграрную реформу и политику в Украине / А.М. Малиенко, В.П. Ярмоленко, А.В. Мазуренко; под ред. А.М. Малиенко. – К., 2009. – 270 с.
5. *Скрипник В.В.* Америці досі стоять дерев'яні електричні стовпи / В. Скрипник // Голос України. – 2012. – №52(5302). – С. 22.
6. *Соколов Я.В.* Бухгалтерский учёт: от истоков до наших дней: учебн. пособие для вузов / Соколов Я.В. – М.: Аудит. ЮНИТИ, 1996. – 638 с.
7. *Счетные теории А.М. Галагана в комментариях проф. Я.В. Соколова. – Житомир: ЖГТУ, 2007. – 84 с.*
8. *Хомин П.Я.* Облікове забезпечення звітності сільськогосподарських підприємств (методологія і методика): монографія / П.Я. Хомин. – Тернопіль: Економічна думка, 2001. – 453 с.
9. *Хомин П.Я.* Формування системи звітності сільськогосподарських підприємств та її облікового забезпечення: афтореф. дис. на здобуття наук. ступ. докт. екон. наук: спец.: 08.06.04 "Бухгалтерський облік, аналіз та аудит" / П.Я. Хомин. – Київ, 2004. – 28 с.
10. *Хомин П.Я.* Теорія бухгалтерського обліку? QUI PRO QUI! / П.Я. Хомин, М.С. Палюх // Інноваційна економіка / Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – 2011. – № 21. – С. 90-94.
11. *Яновський С.* Фінансового допінгу не буде / С. Яновський // Голос України. – 2012. – № 70. – с. 9

БУТИНЕЦЬ Франц Францович – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри бухгалтерського обліку і контролю, Заслужений професор Житомирського державного технологічного університету, Відмінник освіти України, Заслужений діяч науки і техніки України.

Наукові інтереси:

– проблеми бухгалтерського обліку та контролю.

Стаття до редакції надійшла: 01.03.12 р.